NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13179

VEGN YAM UN YABOSHE

David Moiseevich Novogrudskii

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

און פרעסע ארכיוו

№ 12.

וועגן ים און יבשה

פון י. נאוואגרודסקי.

פארלאג

„קולטור־ליגע"

ביאליסטאק.

1920

דרוק מ. פרושאנסקי, ביאליסטאק.

13/4799

וועגן ים און יבשה

פון י. נאוואגרודסקי.

יודישע ביבליאטעק
עס ארכיוו

פארלאג

„קולטור־ליגע"

ביאליסטאק.

1920

פעטער [illegible]

1. קאלכשטיינער.

ווער האט דאס ניט געזען קיין קאלכשטיינער? — עס זיינען אבער דא פארשיידענע קאלכשטיינער: מ א ר מ א ר ש ט י י ן, פ ש ו ט ע ר ק א ל כ ש ט י י ן און ק ר ײ ט. זיי אונטערשיידן זיך בעיקר מיט זייער הארטקייט. דער הארטסטער איז מארמארשטיין, דער ווייכסטער — קרייט. די אלע שטיינער זיינען אבער זייער געראטן איינער אין אנדערן, זיי זיינען ווי קרובים און בילדן איין משפחה פון קאלכשטיינער.

די דאזיקע שטיינער-משפחה איז זייער פארשפרייט אויף דער ערד. ס'איז כמעט ווי ניטא קיין ארט וואו מען זאל ניט געפינען די קאלכשטיינער. ערטערווייז בילדן זיי מעכטיקע ערדשיכטן, וואס ציען זיך אויף צענדליקער מיילן, א שטיינער, ווי ביי די בערגעס פון ניעמאן, ווי ביי די פוילישע שטעט: טשענסטאכאוו, קעלץ, קראקע, סוואלק און די קארפאטן בערג.

לייגנאוים די בערגעס פון די ליטווישע טייכן,

דאָרט וואו „די ווילִיע, די ליטווישע מאַמע, צום ניעמאַן זיך ציט”, ציִען זיך וויאָרסטן־לאַנגע שטחים פון קליינע בערגלאך. דאָ וועט איר ניט געפינען קיין פּעטע פּאַשע און פֿרוכטבאַרע פֿעלדער. דער באָדן איז דאָ מאָגער. באַלד אונטער אים ליגן שוין שטיינער. דיקע, געלבלאַך ווייסע שטיין־שיכטן. דאָס איז דער קאַלכשטיין. דער קאַלכשטיין, פון וועלכן ס'זיינען געבויט פיל הייזער אין די שטעטלאַך פון ליטע און פּוילן, וועלכן מען ברענט איבער אין קאַלך, מיט וועלכן מען ווייסט אויס טראָטואַרן.

עס זיינען דאָ אפילו בערג פון הזילן קאַלכשטיין. געלערנטע מאַכן נסיעות צו די דאָזיקע בערג. זיי זוכן און קלייבן עפּעס צווישן די קאַלכשטיינער, זיי ברעכן און האַקן אָפּ שטיינער און פעלזנשטיקער.

וואָס זשע זוכן זיי, די געלערנטע? אפשר איידעלע שטיינער, בערג־אוצרות, גאָלד?

ניין! זיי זוכן מושלים! איינפאַכע מושלים.

אזעלכע, ווי מען געפינט ביים טייך און נאך מער ביים ים-ברעג.

וואונדער פון א שטיקל קרייט. — —באמת טאקע, אין די קאלכשטיינער געפינט מען מושלם אין מיטן שטיין, און טיפעניש פון פעלז. אנדערע זעען אויס, ווי מען האלט זיי טיף אריינגעהאקט אין שטיין, אנדערע שטעקן אביסל ארויס אדער האלגערן זיך גאר צופוסנס פון פעלז.

און ניט נאר מושלם געפינט מען. מען טרעפט אויך רעשטלאך פון אנדערע ים-בריאים, וואס זיינען, אזוי ווי, אריינגעקוועטשט אין שטיין. און אלע זיינען זיי ים-בעלי-חיים און אלע פארשטיי-נערט. און געפינען געפינט מען זיי אסך, נאר אן א שיעור, מען קען זיי צדמאל ניט איבערציילן. מיליאנען, מיליאנען אזעלכע טויטע ים-באשע-פענישן געפינען זיך אין די קאלכשטיינער.

אזעלכע רעשטלאך געפינט מען אויך זייער

אַ סך אין קריַיט. אין פּשוטן קריַיט, מיט וועלכן מיר שריַיבן, די ים-בּרואימלאַך פון קריַיט זייַנען אָבער אַזוי קליין, אַז מען קען זיי ניט זען מיטן אויג.

מען קען אָבער נעמען אַ שטיקל קריַיט, אָפּקראַצן אַביסל, און באַטראַכטן דאָס אונטער אַ מיקראָסקאָפּ. (¹)

דאָ וועט איר איצט דערזען אמתע וואונדער. דערלאַנגט אַ קוק אויפן נעמעל № 1

דאָס זייַנען מושלס, אין וועלכע ס'האָבן אַמאָל געלעבט קלייניטשקע מייערקעפּלאַך. צאַרטינקע, דינינקע, פייַנגעטאָקטע מושלס. דאָ האָט איר שטערנדלאַך און רינגעלאַך, שיפעלאַך און טעלערלאַך! דאָס זייַנען אַלץ שאָלעכצלאַך פון די קליינע מייערקעפּלאַך, וואָס לעבן נאָך הייַנט אויך אין די ימים. זיי זייַנען אַ פּאָר צענדליק

(¹) אַזוי רופט מען אַ מכשיר, אין וועלכער ס'זייַנען אַרייַנגעפּאַסט אַ פּאָר פאַרגרעסער גלעזער. דורך אַ מיקראָסקאָפּ באַקוקט מען גאָר קליינע זאַכן, וועלכע מען קען ניט זען מיטן אויג.

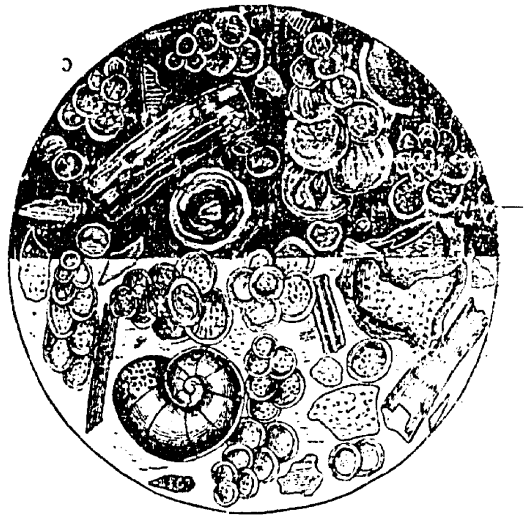

1. קרייַט אונטער א מיקראָסקאָפּ.

מאָל קלענער פֿון אַ שפּילקע־קעפּעלע און אין איטלאַך פּיצעלע קרייַט איז דאָ אַ גוזמא אַזעלכע קלייניניקע מושלם. אין יעדער גלאָז ים־וואַסער לעבן מער אַזעלכע מייערקעפּלאך, איידער מענשן אין אַ גרויסער שטאָט.

אָט פֿון די מושלם פֿון די קליינע מייערקעפּ־לאַך איז צונויפֿגעשטעלט דער קרייַט, וואָס אים

באַנוצן מיר צום שרייבן. פון זיי זיינען אויפגע־
בויט די דיקע קרייטשיכטן פון דער ערד, און
די הויכע שפיצן פון די קאַלכבערג.

פון וואַנען נעמען זיך ים־מושלם און ים־בעלי־
חיים אינעווייניק אין די שטיינער? ווי קומען זיי
אין די טיפעניש פון דער ערד? ווער האָט זיי
פאַרטראָגן אויף די הויכע באַרג־שפיצן?

ניט שוין זשע, זאָל עס זיין אַ נס? יע! פריהער
האָבן מענשן טאַקע אַזוי געמיינט. אָבער היינט
שוין ניט.

היינט ווייסט מען, אז מיר געפינען בלעריי
ים־באַשעפעניש אינעווייניק אין די פעלזן, ווייל
וואו ס'זיינען היינט די פעלזן, איז אַמאָל געווען
אַ ים.—די־זעלביקע פעלזן זיינען אַמאָל געווען דער
גרונט פון ים; איבער זיי האָבן געוווינט די ים־
כוואַליעס. אין די ים־וואַסערן זיינען אַרומגע־
שוואומען מיליאָנען־מיליאָנען פאַרשיידנאַרטיקע
באַשעפעניש. דאָ זיינען געווען פיש און ראַקעס,
אַביסל גערעטן אָן די היינטיקע, און כל המינים

מײַערקעפּלאַך, גרויסע און קלײנע, אזעלכע, װאָס לעבן נאָך הײַנט אויך אין די ימים און אַזעלכע, װאָס זײַנען שוין לאַנג פֿאַרשװאונדן.

יאָר־אײַן־ יאָר־ אויס פֿלעגן די באַשעפֿעניש אָפּשטאַרבן און אַראָפּפֿאַלן אויפֿן גרונט ים. צו ביסלאַכװײַז איז דער גאַנצער גרונט באַדעקט געװאָרן מיט מושלם און בײנער. אַנדערע מושלם זײַנען געבליבן גאַנץ, אַנדערע—צובראָכן, די האָבן זיך צונויפֿגעפּרעסט, די—צוריבן אין מעל. מיט דער צײַט זײַנען די אַלע מושלם אַלין מער צונויפֿגעדריקט געװאָרן און פֿון זײ האָבן זיך דאָס געבילדעט די דיקע קאַלכשיכטן.

הײַנט װײס מען דאָס אַלץ, װײַל מען האָט דאָס געזען מיט די אײגענע אויגן. די קלײנע מײַערקעפּלאך לעבן נאָך הײַנט אויך אין די טיפֿע ימים. װאַסערקריכער, װאָס לאָזן זיך אַראָפּ אין תהום פֿון די טיפֿע ימים, דערצײלן, אַז זײ קומט אַזוי צו זען איבער אַ קאַלכיקן באָדן פֿון מושלם.

הײסט דאָס, אַז װאָס ס'איז אַמאָל פאָרגעקומען מיט טויזנטער און מיליאָנען יאָרן צוריק, קומט נאָך הײַנט אויך פאָר אין די טיפע ימים און אָקעאַנען.

אָט אַזוי, באַטראַכטנדיק פּשוטע שטײנער, איז מען דערגאַנגען, אַז װאו ס'דערהײבן זיך הײַנט שטאָלצע בערג האָבן אַמאָל ימים גערױשט, און װאו הײַנט איז יבשה, איז אַ ים־גרונט געװען. אַלע קאַלכשטײנער האָבן זיך אַמאָל געבילדעט אין ים, זײ האָבן זיך אָפּגעלײגט אין װאַסער. זײ זײַנען ים־אָפּלײגונגען. ס'איז דעריבער קײן װוּנדער ניט, װאָס מען געפינט אין זײ רעשטלאַך פון כלערלײ ים־באַשעפענישן.

װאָס פאַר אַ חידושדיקע זאַכן קען מען אַמאָל אָפּלערנען פון שטײנער!

דער אײביקער גלגול פון ים און יבשה. גוט. הײבן מיר פון װאַנען האָבן זיך גענומען אַלע קאַלכשטײנער. זײ זײַנען געװאָרן אויפן גרונט ים פון די פאַרשײדענע

באשעפֿעניש, וואָס מיט זיי הימלען די וואַסערן.

אָבער ווי אַזוי קומען די קאַלכשטיינער אויף דער יבשה? ווי זיינען זיי פֿון ים אַרויס און זיך פֿאַרקליבן אויף די הויכע בערג?

אויף דעמזעלביקן אופֿן, ווי דאָס קומט אויך היינט פֿאָר...

מיט אַ יאָר הונדערט צוריק האָבן פֿישערס ביים ברעג פֿון באַלטישן ים געמאַכט סמנים אויף אַ פֿעלז, וואָס האָט אַרויסגעשטעקט פֿון וואַסער. די סמנים זיינען געווען פּונקט ביים וואַסער, אויף איין הויך מיטן ים־שפּיגל. די פֿישערס האָבן געמאַכט די צייכנס, און נאָר אָן זיי פֿאַרגעסן.

פֿיל יאָרן זיינען אוועק, מען האָט זיך דערמאָנט אָן די סמנים, אויפגעזוכט זיי און באַקוקט. און וואָס האָט מען דערזען?

די צייכנס זיינען שוין ניט געווען פּונקט ביים וואַסער־פֿלאַך, נאָר אויף גענויע 2 אַרשין העכער.

דאָמאָלסט איז פאר אלעמען געוואָרן קלאָר, אז דער גאנצער ים-ברעג, מיט די פעלזן, מיטן גרונט, אז אלץ האָט זיך אין דעם קאַנט אין משך פון 100 יאָר אויפגעהויבן אויף געוויסע 2 אַרשין.

דאָס מאכט אויס, אז אין איין יאָר הויבט זיך אויף דער ברעג פון באלטישן ים אויף א דריט-חלק פון א ווערשקע. אזא פאמעלאַכדיקן אויפ-הויבן זיך קען מען מיטן אויג ניט באמערקן, נאָר זאָל דאָס געדויערן יאָרן און יאָרן, טויזנ-טער און צענדליקער טויזנטער יאָרן, וועט זיך דער גרונט אַלץ מערער און מערער אויפהויבן, דער ים וועט אַוועקגיין פון ברעג, ער וועט אַזוי ווי אָפּטרעטן און אויף זיין אָרט וועט ווערן יבשה.

דער ים וועט אַוועקגיין, אָבער וואוהין?—

אויב דער ים וועט אָפּטרעטן פון אַן אָרט, וואָס האָט זיך ארויסגערוקט און געוואָרן העכער, וועט ער אנדערשוואו פארנעמען אזא אָרט, וואָס

איז געבליבן נידעריק.

מיט עטלאכע יאר צוריק האט מען לעם שטאקהאלם, דער הויפשטאט פון שוועדן, געפו־נען אויפן גרונט פון ים א שיפל מיט אן אנ־קער און, נאך טיפער, א פישער־הייזל. ס׳קומט אויס אביסל וואונדערלאך: א הייזל אין ים! די מעשה דערפון איז פשוט. די הייזל איז אמאל געשטאנען ביי ברעג ים. דער ים האט אבער וואס אמאל זיך אלץ מער אנגערוקט אויפן ברעג און אים פארפלייצט. ביסלאכווייז איז דאס וואַ־סער דערגאנגען ביזן הייזל. ביז וואנען די הייזל איז ניט געווארן אינגאנצן פארפלייצט.

אזעלכע פאמעלאכדיקע און לאנגדויערנדיקע שינויים קומען פאר מיט אלע ימים. ערטערווייז הויבט זיך אויף דער ים־ברעג, אנדערשוואו לאזט ער זיך אראפ. אזעלכע שנויים זיינען אויך פארגעקומען אין די שוין לאנג פארלאפענע צייטן. די אינעווייניקסטע היץ פון דער ערד האט געשפארט דעם ים־גרונט פון אונטן ארויף

ס'איז געוואָרן יבשה, נאָכדעם—בערג אויף דער יבשה, און די קאַלכשיכטן זיינען פון גרונט ים ארויס אויף דער ליכטיקער שיין...

ציען זיך היינט טאקע אזעלכע בערגלאך, ציען זיך אזעלכע פעלדער אין א סך קאנטן פון דער וועלט, ציען זיך אויך אזעלכע בערגלאך וויאָרסטן־וויז ביי דער ווילִיע, „די ליטווישע מאמע"...

ווי אזוי האָט אויסגעזען אונזער קאנט מיט מיליאָנען יאָרן צוריק?

ווייסן מיר שוין, אז וואו מען געפינט היינט קאלכשטיינער איז דאָס א ראיה, אז אויף דעם אָרט איז אמאל א וואסער געווען—דער ים.

קאלכשטיינער געפינען מיר ניט נאָר אין ליטע און פוילן, נאָר כמעט אומעטום.

וואָס איז פון דעם געדרונגען?

אז אויפן אָרט פון אונזער קאנט, פון אלע שכנישע לענדער, פון גאנץ אייראָפּע, איז פאר־

ציַיטנס געווען א גרויסער ים, דאָ האָבן אמאָל געבראַוזט און געשטורמט די כוואַליעס. און אונ־דער לעבן האָט דאן געהערשט. ראקעס, פיש, מייערקעפלאך און פיל אנדערע משונהדיקע בריאות זיינען ארומגעשוואומען צווישן די ים־גראָזן.

אָט אזוי האָט אויסגעזען אונזער קאנט, נאָר דאס איז געווען שוין זייער לאנג, מיט מיליאָ־נען יאָרן צוריק. קיין מענשן זיינען נאָך דאס ניט געווען.

II. די אייביקע ארבעט פון ים.

דער ים רוט ניט. ניט ביי־טאָג, ניט ביינאכט. אויף קיין רגע בלייבט ער ניט רואיק, קיינמאָל בלייבט ניט דער וואסערפלאך אינגאנצן אויסגעגלאַך.

דער ווינט לאָזט ניט צורו דעם ים.

דער ווינט דריקט אויפן ים־שפיגל און תמיד הויבט זיך דאָס וואסער און לאָזט זיך ווידער אראָפּ. עס הויבן זיך וואסער־בערג, עס בילדן

זיך טאָלן. דאָס זײַנען די ים-כוואַליעס. שורותווײַז צ׳ען זײַ זיך אײנע נאָך דער אנדערער און ס׳דוכט זיך דאן, אז דער ים קנײטשט זיך און װיגט זיך.

בעת אַ שטורעמווינט באקומען די כוואַליעס אַ מורא׳דיקן אויסזען, זײַ וואַקסן אוים, ווי בערג, זײַערע שפּיצן שוימען זיך. דער ווינט וואַרפט און שלײַדערט זײַ אַהער און אַהין. ווי ווילדע, צורייצטע חיות וואַרפן זיך די וואַסער-בערג אין אלע זײַטן. א גוואַלדיקער רעש צוטראָגט זיך דאמאָלסט איבערן ברייטן, סופלאָזן ים.

„און האָט לויפן שוין אַנטקעגן,
ווילד און בײז מיט ווײַסן שוים,
כוואַליעס-לײַבן, כוואַליעס-שלאַנגען,
אויסגעוואַקסן פון דעם תהום,
אָט האָט זיך א טאָל געעפנט,
אָט שטײַט אויף א הויכער בארג...“

(פון יהודה הלוי).

מענשן, וואָס האָבן פיל ארומגערייזט איבער די ימים, דערצײלן, אז בשעת א שטורעם האָבן

זיי געזען כוואליעס פון 7=8 קלאפטער די הויך. דאס איז העכער פון א דריי־שטאקיקן מויער!

אזעלכע ריזיקע כוואליעס זיינען זעלטן. ס'רוב אבער, ווען דער שטורעם גייט אריבער, דער וועטער ווערט רואיקער,—ווערן אויך די כוואליעס רואיקער און נידעריקער, דאן פלושקען זיי זיך גאנין פאמעלאך; א שטילער גערויש טראגט זיך איבערן ים, ווי די כוואליעס וואלטן זיך סודותדיקע מעשיות דערציילט.

„בארואיקט איז דער ים, שטיל קייקלט
ער די וועלן,
און לויטער קוקט ער מילד צום
הימל, צו דעם העלן.
עס דאכט זיך, ער, דער ריז, איז צום
באשלוס געקומען:
ניט העלפן וועט זיין ווארפן זיך,
זיין ליארימען און ברומען
(א. רייזין).

די בסדרדיקע פארפלייצונגען פון ים־ברעג. צופלוס און אפּ־פלוס.

זאל זיך אייך אויסדוכטן, אז איר קומט צו־

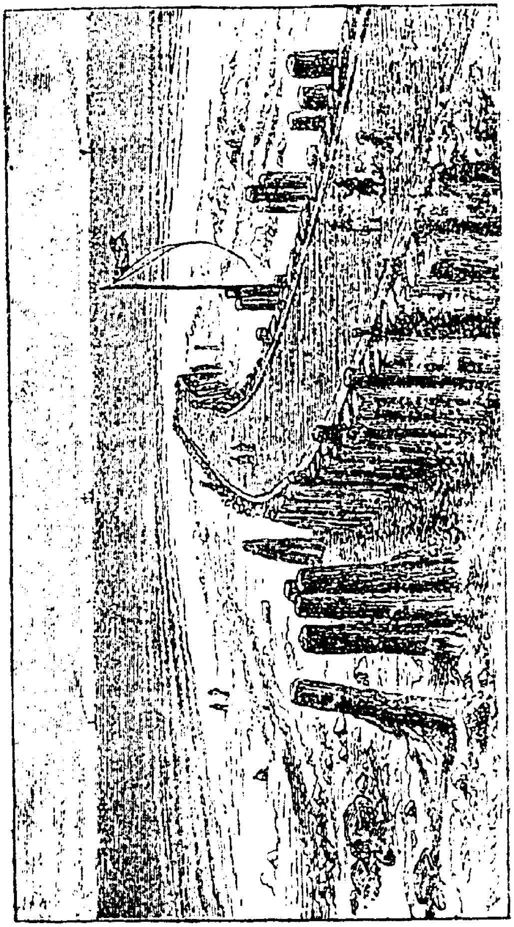

2. דער אָפּפּליַם פון ים.

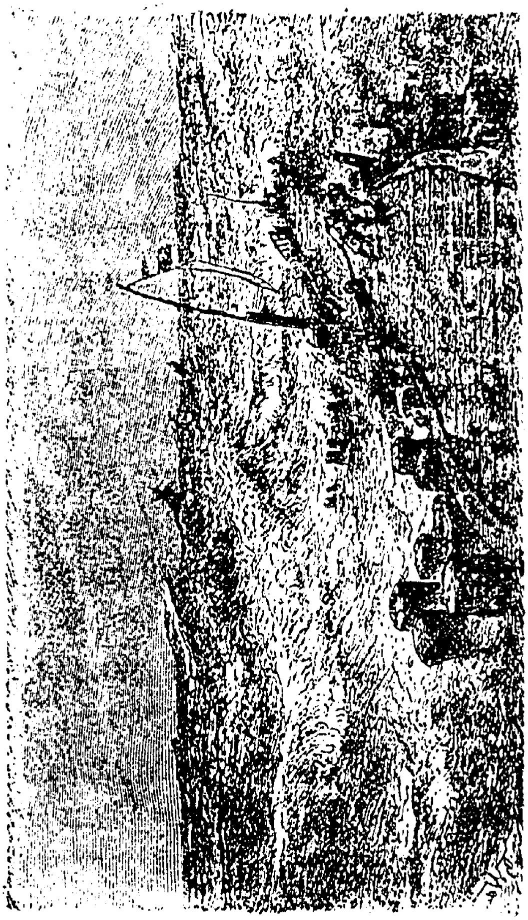

3. דער צופלוס פון ים.

פֿאָרן אין אגרויסע האפֿן־שטאָט.

באגינגען, די זון שײַנט שוין פֿרײלאך און זאָגט צו א גוטן טאָג.

איר אײַלט זיך צום האפֿן. אײך ווילט זיך גי־כער באקוקן דעם ים, הנאה האָבן פֿון שײַנעם בילד, באטראכטן די שיפֿן, וואָס קומען אָן פֿון פֿארשײדענע לענדער און די, וואָס לאָזן זיך איצט אין ווײַטע נסיעות.

נאָר וואָס איז געשען? — וואו איז דער ים? וואו זײַנען די ריזיקע ים־כוואליעס?

אנשטאָט דעם הפלאדיקן בילד, וואָס איר האָט זיך פֿאָרגעשטעלט צו זען, זעט איר נאָר אונאנדערן.

אויף א גרויסן שטח ארום איז קײן וואסער ניטאָ. אנשטאט דעם ים, נאָר זאמד און בלאָטע, ריזיקע שטײנער אין זאמד און הויפֿנס ים־גראָז. די שיפֿן, מיט הויכע מאסטבוימער און ווײַסע זעגלען שטײען אָנגעבוינן אָן א זײַט, ווי אונ־טערגעשאָסענע פֿוינלען.

אנשטאָט א טומל און רעש, איז אליץ, ווי

אויסגעשטאָרבן...

וואָס זאָל דאָס באַדײַטן?

גײַט אחוץ איצט פֿון יב; קומט צו גײַן אײַן א פּאָר שעה ארום.

ווידער זײַט איר בײַם האפֿן. אָבער אזוי ווי דורך א כּשוף האָט זיך אלץ ארום געביטן. דעם פֿריהערדיקן אָרט איז ניט צו דערקענען. די זאמדן זײַנען מיט וואסער באדעקט, די פֿעלזן שטעקן נאָר די שפּיצן ארויס. די שיפֿן וואָס זײַנען פֿריהער הילפֿלאָז געלעגן אויפֿן זאמד, האָבן זיך אויסגעגלײַכט און שאָקלען זיך שטאָלץ אויף די כוואליעס. ארום אײַך איז א טומל, א געררויש. מאטראָסן לויפֿן ארום, טרע-גערס און ארבעטער לאדן אוים די סחורות פֿון די אָנגעקומענע שיפֿן. בײַם האפֿן—אן עולם. ווער באגלײַט זײַנע קרובים אָדער באקאנטע, ווער ווארט אָפּ גײַעס פֿון מעבר לים.

אזעלכע שנויים אויפֿן ים קומען פֿאָר טאָג-טעגלאך. צוויי מאָל אין מעת לעת הויבט זיך

אויף דאָס וואַסערן און פאַרגיסט די נידעריקע בּרעגעס. צווי מאָל אין מעת לעת לאָזט זיך דאָס וואַסער אראָפּ · דאָס איז דער צ ו פ ל ו ס און אָ פּ פ ל ו ס. זעקס שעה געדויערט דער צופּ-לוס און פּונקט אזוי פיל—דער אָפּפלוס.

דער ים מאַכט הרוב זיינע איי-גענע בּרעגעס. אויפן בּרוק, אינטער די האַסער-רינעס פון אלטע הייזער, קען מען בּא-מערקן פעסטע, הארטע שטיינער, וואָס אין זיי זיינען אויסגעגראָבּן גאנץ טיפע גריבּעלאך.

דאָס איז די ארבעט פון וואַסערטראָפּנס!

יאָר-יערלאַך, בּשעת א רעגן, פאלן אַראָפּ פון דאַך די וואַסערטראָפּנס און איטלאכס טראָפּע-לע דערלאַנגט א האַק אין הארטן שטיין אַריין.

די ארבּעט פין יערן טראָפּעלע בּאַזונדער קע-נען מיר ניט בּאמערקן. אָבּער די טראָפּעלאך פאלן דאָך כּסדר. אַן אַ שיעור רעגנטראָפּנס פאַלן אַראָפּ אויפן שטיין. און אַלע בּשותפות קענען זיי אין משך פון יאָרן אויסגראָבּן דעם

שטאַרקסטן שטיין און אַפּילו איגנאַנצן אים
אַ דורכלעכערן.

וואַסערטראָפּנס זיינען שטאַרקער פון פעלזנ־
שטיינער!

היינט שבעלט זיך שוין פאַר, וואָס פאַר אַ גע־
וואַלדיקע אַרבעט דאַרפן אויפטאָן די ים־כוואַל־
יעס, אויב זיי האַקן כסדר אין ים־ברעג.

סיי בייטאָג, סיי ביינאַכט, אָן אויפהער, קלאַפּן
די כוואַליעס אָן ים־ברעג; זיי לעקן כסדר דעם
ברעג־זאַמד און שווענקען אים אַרויס. בעת
אַ שטורעם וואַרפן זיך די כוואַליעס מיט אַ ווילדן
אימפּעט אויף דער יבשה און רייסן אַרויס גאַנ־
צע ברעג־שטיקער. וואָס שוואַכער און זאַמדי־
קער איז דער ים־ברעג, אַלץ לייכטער איז פאַר
די כוואַליעס אַרויסצושווענקען דעם זאַמד
דאָרט, וואו דער ברעג איז אַ הויכער און אַ
פעלזיקער, דויערט דאָס חרוב מאַכן לענגער. די
כוואַליעס רייסן אָפּ די שוואַכע פעלזנשטיקער.
דאָס וואַסער דרינגט אַריין אין די פעלזנשפּאַלטן.

ניט קיין יאָר און ניט צוויי דויערט דאָס,—נאָר גאַנצע צענדליקער און הונדערטער יאָרן. די פעלזנשפּאַלטן ווערן ברייטער, דער שטיין נעמט זיך ברעקלען און ווערט סוף כל סוף צושאָטן. אין די קאַלטע געגנטן ווערט דאָס וואַסער אין די פעלזנשפּאַלטן פאַרפרוירן. פאַרפרוירענע וואַסער נעמט שפּאַרן אין שטיין; ער האַלט ניט אויס דעם דרוק און צעשפּאַלט זיך.

אַזוי ווערן דאָס צו ביסלאַכווייז צושאָטן די שטאַרקסטע פעלזן. דער ים מאַכט חרוב זיינע אייגענע ברעגעס.

דער ים אַרבעט פּאַמעלאַך, אָבער דערפאַר כּסדר. אַפּנים, ניט אומזיסט זאָגט מען, אַז „שטילע וואַסער רייסט די ברעגעס“.

ווען די ים־בעלי־חיים און ים־פלאַנצן, וואָס העלפן חרוב מאַכן דעם ברעג. די ים־כוואַליעס האָבן מיט־העלפער, וואָס טוען דיזעלביקע צושטערונגס־אַרבעט, ווי דער ים. דאָס זיינען כלערליי ים־

פלאַנצן און ים=בעלי=חיים.

ס'זײַנען דאָ אַזעלכע ים=פֿלאַנצן, וואָס זײַ באַ=
פֿעסטיקן זײערע וואָרצלען אין די אונטערחאַסער=
דיקע פֿעלזן. אָט די פֿלאַנצן לאָזן אַרײַן זײערע
קלענסטע וואָרצעלאַך אין די דינסטע פֿעלזנ=
שפּעלטעלאַך. די פֿלאַנצן בלײַבן אָבער ניט רו=
איק: די ים=כוואַליעס האַלטן זײ כסדר אין
טרײַכלען. בשעת דער ים=פֿלאַנץ טרײסלט זיך,
טרײסלען זיך אויך די קלענסטע וואָרצעלאַך,
וואָס זיצן אין די שפּעלטעלאַך פֿון פֿעלז. צו
ביסלאַכווײַז ווערן די שפּעלטעלאַך צוטרײסלט
פֿון זײ ווערן גאַנץ היפּשע שפּאַלטן, אין וועלכע
עס דרינגט אַרײַן דאָס וואַסער.

צווישן די ים-בעלי=חיים זײַנען פֿאַראַן כל
המינים מײערקעפּלאַך, ווערים און שוואָמען,
וואָס זײ האָבן אַ טבֿע אַדורכצובויערן, אַדורכ=
לעכערן פֿאַרשײדענע שטײנער. די דאָזיקע בעלי=
חיים בויערן זיך דורך גײַנג דורך די ווײכע ים=
געשטײנער און צו מאָל אויך דורך די האַרטע

ים־געשטיינער. און די אלע גייענג דרינגט אריין דאָס וואַסער. און אויב אין אַ פעלז דרינגט נאָר אריין וואַסער, וועט זיך שוין דער פעלז לאנג ניט האלטן.

— דער ים קען אויך בויען, ניט נאָר צושטערן. דער ים איז טאקע באמת א גרויסער צושטערער, אָבער אויך א בויער און שאפער. מיט אַ שרעקלאכן אימפעט צושטערט דער ים זיינע ברעגעס, אָבער ער בויט נייע יבשה מיט גרויס התמדה.

די שטיינער און פעלזנשטיקער, וואָס דער ים רייסט זיי אָפּ פון די הויכע ברעגעס, פאלן אריין אין וואסער. בּיסלאכווייז רייבן זיי זיך איבער און זיי ווערן צו זאמד.

דער זאמד ווערט אלץ דינער און דינער די כוואַליעס כאַפּן אונטער דעם זאמד און טראָגן אים אוועק מיט זיך. די גרעסערע און שווערערע זעמעלאך פאלן אראָפּ אויפן גרונט, נאָנטער צום ברעג. די קלענערע און לייכטינקע—טראָגן זיך אַוועק

אין ווייטן ים און פֿאלן דאָ אראָפּ אויפֿן גרונט.

די מייכן, וואָס פליסן אין די ימים, ברייגגען מיט זיך פֿיל שליים, זאמד און ליים. דאָס אַלין בלייבט אין ים און פֿאלט אויך פאמעלאך אויפֿן גרונט.

דער ים-גרונט ווערט וואָס אמאָל אַלין העכער און העכער און כּוח פֿאַר כּוח באווייזט זיך אויפֿן ים אַן אינזל.

די ים=כוואליעס ווארפֿן ארויס אויפֿן אינזל אָן א שיעור ים=גראָזן און פּגרים פֿון חיות. אלין ווערט פֿארפֿוילט און ביכלאכווייז בא=שאפט זיך אויפֿן אינזל א שיכט פֿון פֿרוכטבאַ=רע ערד. דער ווינט, די כוואליעס און ים=פֿויג=לען פֿארטראָגן אויפֿן אינזל זוימען פֿון פֿלאנצן. די זוימען נעמען שפּראָצן, די פֿלאנצן פֿארמערן זיך און דער ווייטער אינזל ווערט פֿול מיט לעבן.

ווענן ים=בעלי=חיים, דאָס העלפן בזיען די יבשה. א סך בעלי=חיים נעמען

אין אנטײל אין שאפן נײע יבשה. זײ העלפן דעם ים אין זײן בױענדיקער אַרבעט.

מיר האָבן שױן געהערט װעגן די פּיטשינקע מײערקעפּלאַך, װאָס זײ קען מען זען נאָר דורך פאַרגרעסערגלעזער. זײערע מושלים פאָלן אין די מיליאָנען אױפן גרונט פון ים. פון זײ װערן דאָס ריזיקע קאַלכשיכטן, װאָס װערן שפּע-טער צו יבשה.

אױך אַנדערע ים-בעלי-חיים בױען יבשה, נאָר װעגן זײ װעלן מיר באַריכות שמועסן אַ צװײטן מאָל.

III. װאָס האָבן מיר זיך דערװאוסט װעגן ים?

דער קאנט, װאו מיר װאױנען הײנט, אַ גרױ-סער טײל אײראָפּע און פיל אַנדערע קאָנטי-נענטן, איז אין די לאנג פאַרגאַנגענע צײטן גע-װען אַ גרונט פון אַ ים.

אין די ים-װאַסערן האָבן געלעבט ים-פלאַנצן און בעלי-חיים, בעיקר, האַקעס, פיש און מיעה-

קעפּלאך מכל א נדויסן.

בשעת די מייערקעפּלאך פּלעגן שטארבן, פּלעגן זיי אראָפּפּאלן אויפן גרונט פון ים. אין משך פון פיל טויזנטער יאָרן איז דער גאנצער גרונט באדעקט געווארן מיט א דיקער שיכט מושלם, וואס זיינען פארבליבן פון די מייער־קעפּלאך.

יאָרן זיינען אוועק. די מושלם האָבן זיך צו־בויפגעדריקט און עס זיינען געווארן קאלכשיכטן.

אדאנק דער אינעווייניקסטער היץ פון דער ערד האט דער ים־גרונט זיך בים־לאכוויז ארויס־געשפּארט אינדערהויך. ס'זיינען געווארן אינזלען און גרויסע שטיקער יבשה.

אויף דער יבשה געפינען מיר נאך עד היום די קאלכשיכטן, וואס האבן זיך מיט פיל טויזנ־טער יארן צוריק אפּגעלייגט אין די טיפע ימים.

די דאזיקע שנויים זיינען פארגעקומען מיט א פולע יארן צוריק, אבער זיי קומען פאר אויך היינט.

אויך היינט בילדן זיך אין די טיפע ימים אפּ־

לייגונגען פון מושלב. ס׳קען זיין, אז די דאזיקע אפלייגונגען וועלן אמאל ווערן יבשה, מחמת אנדערע ברעגעס פון ים לאזן זיך צו ביסלאכווייז אראפ, אנדערע, פארקערט, הייבן זיך אויף.

פון תמיד אן פירט זיך א שטענדיקע מלחמה צווישן ים און יבשה.

דער ים מאכט חרוב זיינע ברעגעס, ער רייסט ארויס שטיינער און פעלזשטיקער און צוררייבט זיי אין זאמד. דער זאמד ווערט אוועקגעטראגן אין ווייטן ים אריין און פון אים ווערן צו ביסלאכווייז באשאפן נייע אינזלען און נייע יבשה דער ים ארבעט ניט אליין. אים העלפט די לופט, די זון, די קעלט און, לסוף, די קינדער פון ים: ים-פלאנצן און ים-בעלי-חיים.

פארלאג „קולטור־ליגע”, ביאליסטאק

1. כללים פון אויסלייג.

2. קרילאווס משלים.

3. די שניי־מלכה, — י. פאט.

4. ביים סמאָ'ער ״

5. מאיא, ״

6. מארגאריטקע, — אנדערסען.

7. וואס דער צימער דערציילט, — אוועגאריוס.

8. א דין תורה מיט א קלאין, — י. רובין.

9. דער הארבסט־ווינט אויף דער רייזע, — ריינהיימער.

10. ווען א קאץ וואס האט אליין געמאכט אירע שפאצירן, — קיפלינג.

11. געאמעטריע, — מ. זאבלודאווסקי.

12. ווען ים און יבשה, — י. נאוואגרודסקי.